

ОЦІНКА ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РАЙОНІВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ З ТОЧКИ ЗОРУ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМУ

Шпеник Т.К.

Ужгородський національний університет

Проаналізовано основні фактори природно-ресурсного потенціалу Закарпатської області в розрізі територіально-адміністративного устрою (районів), їх вплив на становлення та розвиток діяльності закладів сільського (зеленого) туризму.

Ключові слова: сільський (зелений) туризм, зелена садиба, природно-ресурсний потенціал, фактори формування турпродукту в сільській місцевості, «туристична візитівка».

*Як заробити більше, використовуючи дані, що у вас вже є /
How to grow your business using the data you already have*

Димитрі Маєкс,

управляючий директор рекламного агентства „OgilvyOne”

Постановка проблеми. Розвиток сільського (зеленого) туризму має важливе значення для розвитку регіональної економіки, сприяє підвищенню рівня зайнятості сільського населення, збереженню, відновленню природних, культурно-історичних пам'яток, популяризує культуру пізнавального, екологічного туризму. Закарпатська область входить до Карпатського регіону, який має високий природно-ресурсний та історико-культурний потенціал для розвитку туристичної галузі, сільського (зеленого) туризму, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей розвитку туристичної діяльності в регіонах, зокрема в прикордонних територіях, займалися ряд вчених: О. Амоша, М. Багров, Г. Голембський, М. Долішній, Н. Коніщева, В. Кравців, Д. Стеченко, І. Твердохлебов, О. Шаблій, Л. Шевчук. Аналіз природно-ресурсного потенціалу Закарпатської області вагомо пророблений Лужанською Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіною Л.І. [1].

Постановка завдання. Аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на розвиток та формування туристичного продукту закладів сільського (зеленого) туризму в Закарпатській області. Розробка «туристичної візитівки» Закарпатської області в розрізі територіально-адміністративного устрою, обґрунтування поняття «туристична карта» зеленої садиби.

Методологічною основою дослідження виступили методи структурно-системного аналізу, систематизації та конкретизації.

Виклад основного матеріалу. Основними факторами, що можуть впливати на розвиток сільського (зеленого) туризму в межах районів Закарпаття є: специфіка побуту населення, його етнічний склад, географічне розташування, особливості клімату; наявність пам'яток історії, архітектури, ботанічних заказників; природні, мінеральні, бальнеологічні ресурси; розвиток інфраструктури, можливості для зимового відпочинку, тощо. Відповідно до адміністративно-територіального поділу Закарпатської області, автор стисло аналізує основні на його погляд чинники, що впливають на розвиток та особливості функціонування закладів сільського (зеленого) туризму, формулює «туристичну візитівку» району.

І. Берегівський р-н, м. Берегово. На півдні та південному заході проходить кордон з Угорською Республікою, більша частина населення краю 76,1% – угорці [2]. Рішенням Берегівської міської ради

від 07.09.2012 р. угорській мові надано статус регіональної [3]. Край славиться угорським побутом, традиціями, значно вирізняється поміж інших національним колоритом та архітектурою. Особливою родзинкою є національна угорська кухня та продукти місцевого виноробства. На території району є родовища мінеральних та термальних вод, які використовуються для лікування органів опорно-рухової, серцево-судинної, нервової систем організму та деяких хвороб шкіри: м. Берегово, с. Бийгань, с. Гараздівка, с. Косонь, с. Тисаашвань. Пам'ятки дерев'яного зодчества розташовані у м. Берегово та населених пунктах: Кідьош, Бобово, Чапа, Гетен, В. Бийгань, Четфалва, Мужієво, Варі, Бене, Сюрте, Паладь-Комарівці. Край славиться тематичними фестивалями, найвідоміші з яких: вина, риболовів та угорської ухи, фестиваль леквару (сливового повидла), конкурс м'ясників [4]. *Туристична візитівка: угорський колорит та кухня; термальні води, нас. пункти: Бігань, Гут, Косино; дерев'яні церкви, вузькоколійна залізниця дорога, етнофестивали, дегустаційні зали вина.*

ІІ. Великоберезнянський, смт В. Березний. Район межує з Турківським районом Львівської області, західна межа є кордоном з Словацькою Республікою та Польщею. Більшої частина територія краю – мальовнича гірська місцевість вкрита великою кількістю річок та водоспадів. В селі Вишка на горі Красія (висота 1036,2 м) функціонують 8 гірськолижних трас загальною протяжністю 3,6 км [1]. Край славиться пам'ятками народного дерев'яного зодчества в селах: Вишка, Гусний, Кострино, С. Стужиця, Костринська Розтока, Сіль, Сухий, Чорноголова [5]. Дерев'яна церква св. Арх. Михаїла (1745) с. Ужок, Великоберезнянського району внесена до списку світового надбання ЮНЕСКО [6]. Популярним серед туристів є купання у великих, металевих чанах. Один чан може вміщувати 5-7 людей, спеціальна мінералізована вода, підігріта до температури +40-50°, зміцнює опорно-рухову та нервову системи організму. Особлива родзинка купання у прохолодну пору року та взимку. *Туристична візитівка: дерев'яні церкви, гірськолижні курорти, бальнеологічні, мінеральні ресурси, купання в чанах.*

ІІІ. Виноградівський р-н, м. Виноградів. На півдні району проходить кордон України з Румунією, на південному заході – з Угорщиною. Край має переважно рівнинний рельєф, ліси займають близько 14% площі району. Клімат помірно континентальний.

тальний: відносно жарке літо і м'яка малосніжна зима. Основне багатство краю – земля, виноградники, сади. Сліди діяльності найдавнішої людини на території України та Центральної Європи, яка з'явилася 1 мільйон років тому знайдено поблизу смт. Королево. Древні кам'яні храми збереглися у м. Виноградів та селах Шаланки, Новоселиця, Чорнотисів, В. Ком'яти. Туристів ваблять руїни Королівського (Наляб) та Виноградівського (Канків) замків, дворянський палац барона Перені у м. Виноградів [5]. Популярними є сплави річкою Тиса на байдарках, каное, рафтах (плотах), човнах. *Туристична візитівка: дегустаційні зали виноробства, руїни замку «Канків» м. Виноградів, руїни фортеці «Наляб» смт. Королево, сплавлення р. Тиса, компактне проживання ромів.*

IV. Воловецький р-н, м. Воловець. Район межує зі Сколівським та Турківським районами Львівської області; рельєф краю переважно гірський, клімат суворіший порівняно з іншими районами Закарпаття, зима довша з стійким сніговим покривом (в горах до 2-х метрів до березня-квітня) та морозами інколи нижче – 30°C. Основним багатством краю є рослинний та тваринний світ, лісові ягоди, джерела мінеральних вод, форелеві розплідники [1]. Канатно-буксирвальні підйомники функціонують на схилах біля ЛОК «Форель» у Жденієві, ЛОК «Пікуй» у Біласовиці. В селах В. Грабівниця та Підполоззя збереглися укріплення часів Другої світової війни, що належать до системи оборони під назвою „Лінія Арпада”. Пам'ятки дерев'яного зодчества збережені в селах: Гукливій, Мішкаровиця, Задільське, Тишів, Котельниця, Ялове [5]. Регулярно проводяться культурно-масові заходи: етно фестиваль яблук, яфіни, «Дзвінки перлини Верховини», чемпіонат України за маунтинбайку [4]. *Туристична візитівка: проживання етногруп бойків, лемків, гуцулів; відмінність у побуті, кухні, звичаях, обрядах; царська риба – форель, цілющі ягоди, мінеральні джерела, етнофестивали, канатно-буксирвальні підйомники, дерев'яні церкви.*

V. Іршавський р-н, м. Іршава. На території району збереглися руїни Бронецького і Довжанського замків. Історія городищ в селах Арданово, Білки, на горах Бодулів та Стремтура, що на околицях Іршави пов'язана із стародавньою Римською імперією. Дерев'яні церкви збудовані без єдиного гвіздка в яких зберігаються стародавні рукописні книги та ікони є в селах: Дешковиця, Івашковиця, Локіти. Михайлівська церква в с. Ільниця збудована з величезних каменів-валунів у 1707 році, товщина її стін доходить до 120 см [5]. Винний дегустаційний тур проводиться щороку весною з метою популяризації Боржавської вузькоколійної залізниці «Анці Кушницької». Фестиваль ковальства «Гамора», проводиться на базі історичної пам'ятки XVIII століття, діючої водяної кузні з метою сприяння розвитку традиційного народного мистецтва – ковальства та популяризації етнічних і культурних традицій [4]. Водяний млин функціонує також в с. Луково, місцева громада планує створення туристичного маршруту "Водяні млини Боржавської долини" [7]. *Туристична візитівка: кузня «Гамора», вузькоколійна залізниця «Анця Кушницька», дерев'яні церкви, палац-фортеця с. Довге, болото „Чорне багно”.*

VI. Міжгірський р-н, смт Міжгір'я. Територія краю одна з найбільш екологічно чистих територій України. Клімат помірний: зима помірно-морозна, сніжна і довга, продовжується близько 5-5,5 місяців. Гордість краю – Синевирське озеро, знаходиться на висоті 989 метрів над рівнем моря. В музеї

лісу і сплаву можна побачити знаряддя праці лісорубів і плотогонів, їх речі побуту, макети плотів тощо. У покинутому селі Кужбії залишилося одне обійстя, де господарюють дві бабці-сестри та доглядають місцеву дерев'яну церкву. В селі Колочава функціонують музей архітектури і побуту «Старе село», колочавська вузькоколійка, старовинна чеська школа, напівзруйнована колишня жандармська станція перетворена на корчму у народному стилі. На території району налічують 14 старовинних дерев'яних церков (XVIII–XIX ст.) в населених пунктах: Буковець, В. Студений, Н. Студений, Ізки, Колочава, Келечин, Кужбії, Майдан, Негровець, Павловець, Рекіти, Репинне, Торунь, Тітківці, Синевирська поляна [5]. До історичних пам'яток відносять оборонну споруду часів другої світової війни – Лінію Арпада. Любителів субкультур (хіпі, панк, нудистів) щороку в липні збирає фестиваль Шипіт. *Туристична візитівка: озеро «Синевір», водоспад «Шипіт», гірськолижні спуски, пара планеризм, музей сплавлення лісу, забуте село Кужбії, чеське село-музей Колочава.*

VII. Мукачівський р-н, м. Мукачево. Місто Мукачево має вигідне географічне розташування, оскільки знаходиться на перехресті головних транспортних шляхів Закарпаття; славиться багатою історією та культурою; нагадує старовинні європейські містечка гостинністю, охайністю та провінційним, спокійним ритмом життя. Автомагістраль міжнародного значення, що з'єднує Західну Європу з Україною, залізнична лінія Чоп–Львів, робить край зручним у транспортному відношенні, сприяє розвитку міжнародного, ділового, транзитного, короткострокового туризму. Рельєф Мукачівського району гористо-низовинний, клімат – помірно континентальний, гори захищають місцевість від холоду. На території Мукачівського району знаходиться 20 природно-заповідних об'єктів, один із яких державного значення – «Карпати», край славиться великим різнобарвом ландшафтів, багатим рослинним та тваринним світом [1]. *Туристична візитівка: середньовічні замки «Паланок», «Сент-Міклош», двоюрні палаци «Шенборн», експозиція дерев'яних церков, «Ракоці», гірськолижний спуск, термальні води, розплідники кабанів, страусів, косуль, етнофестивали, дегустаційні зали.*

VIII. Перечинський р-н, смт Перечин. На заході межує з Словацькою Республікою, рельєф гористий з висотами над рівнем моря від 153 м до 630 м. Район є одним із найбільш екологічно чистих регіонів області, тут розташовані об'єкти природно-заповідного фонду: державний заказник «Соколові Скелі», Тур'є-Полянський заказник, державна гідрологічна пам'ятка-водоспад у селі Тур'я Поляна [1]. Цінною пам'яткою дерев'яного зодчества Закарпаття є церква св. Василя Великого у с. Лікіцари. Головною туристичною родзинкою краю є купання в чанах (купелі) з мінеральною водою. Традиційними стравами для Перечинського регіону є: "жаблячі лапки" та "черепаховий суп". За часів нашествия Наполеона тут були розквартировані полонені французькі воєводи які залишилися, і створивши власні сім'ї, передали французькі звичаї (зокрема, гастрономічні) місцевому населенню. *Туристична візитівка: руїни Невирського замку, водоспади «Лумшири», «Восеводин», «Плишка», печера Синаторій, мінеральні джерела, купання в чанах, страви: жаблячі лапки, черепаховий суп.*

IX. Рахівський р-н, м. Рахів. Тут зосереджена третина видового складу флори України, половина червонокнижних видів рослин і тварин Карпат, розвідано 82 джерела мінеральних вод. Клімат, по-

рівняно з іншими районами краю суворіший: зима довга і сніжна, літо коротше та прохолодніше. У Чорногірському масиві, знаходиться найвища вершина Українських Карпат – гора Говерла (2061 м. над рівнем моря). Поряд височать ще п'ять вершин-двотисячників – Бребенескул, Петрос, Піп Іван Чорногірський (Чорна гора), Ребра, Гутин-Томнатик та Менчул. Вчені Віденської цісарсько-королівської академії наук Австро-Угорської імперії 1887 року, визначили географічний центр Європи в с. Ділове [1]. Пам'ятки дерев'яного зодчества розташовані в населених пунктах: Богдан, Великий Бичків, Ділове, Лазещина, Середнє Водяне [5]. Дерев'яний храм Вознесіння Господнього (1824 р.) в селі Ясіня, Рахівського району внесено до списку світового надбання ЮНЕСКО 21.06.2013р [6]. *Туристична візитівка: мережа біосферних заповідників ЮНЕСКО, найвища вершина України – г. Говерла, музей екології гір с. Вільшанка, карстові печери с. Ділове, гірськолижні спуски „Драгобрат”, „Ясіня”, етнофестивали.*

Х. Свалявський р-н, м. Свалява. Район розташований у передгірній зоні Українських Карпат, відзначається надзвичайно різноманітними формами рельєфу. Клімат помірно-континентальний, багатий рослинний і тваринний світ. Свалявщина має значні запаси підземних вод, особливу цінність становлять її мінеральні води (понад 100 родовищ); на базі розроблених джерел функціонує велика кількість санаторіїв, лікувально-оздоровчих закладів [1]. Старовинні дерев'яні церкви знаходяться в с. Уклин та м. Свалява (Верхній Бистрий) [5]. На перевалі Уклин добре збереглися рештки так званої оборонної лінії Арпада. *Туристична візитівка: родовища мінеральних, термальних вод, дерев'яні церкви, розплідник форелі с. Вовчий, етнофестивали.*

ХІ. Тячівський р-н, м. Тячів. Район багатий на мінеральні та геотермальні води: понад 60 мінеральних джерел містять до 20 життєво необхідних для здоров'я людини мікроелементів (Усть-Чорна, Руська Мокра, Велика Уголька, Тарасівка) [1]. Популярними є купання в чанах. Закарпатське Мертве море – солотвинські солоні озера. В алергологіч-

ній лікарні з соляними шахтами лікують бронхіти, астму, алергію та інші хвороби дихальних шляхів. Пам'ятками архітектури є дерев'яні церкви в селах: Колодне, Апша, Нересниця [5]. *Туристична візитівка: гірськолижні спуски, сталактитові печери, печерна стоянка В. Уголька, купання в чанах, дерев'яні церкви, солоні озера.*

ХІІ. Ужгородський р-н, м. Ужгород. Район межє з Угорщиною і Словаччиною. Обласний центр Закарпаття – Ужгород, старовинне місто, де мирно поєднуються різні культури та релігійні конфесії. В ряді населених пунктів проживає переважно угорське населення (В. Геєвці, М. Геєвці, В. Добронь, Галоч, Батфа, Палло, Паладь-Комарівці, Есень, Тийглаш). Основними туристичними принадами є Ужгородський замок, Закарпатський музей народної архітектури та побуту, велика кількість культурно-мистецьких закладів, Великодобронський зоологічний заказник [1]. *Туристична візитівка: Ужгородський замок, руїни замку с. Середнє, дворянські палаци «Плотені», «Другетів», музей народної архітектури і побуту, дегустаційні зали, мінеральні води, етнофестивали.*

ХІІІ. Хустський р-н, м. Хуст. Переважну частину території району займають гори. Бальнеологічні ресурси родовищ мінеральних вод різних груп: Шаянське, Драгівське, Велятинське, Нарцис можна використовувати для пиття і купання [1]. Особливою принадою краю є «Долина нарцисів», унікальний ботанічний об'єкт, в якому охороняється найбільший у Європі осередок нарцису вузьколистого. На території району знаходяться руїни середньовічних замків: Хустський замок ХІ-ХVІІІ ст., Вишківський замок ХІІІ-ХІV ст. Унікальні дерев'яні церкви знаходяться у селах Данилово, Крайниково, Сокирниця, Олександрівка [5]. *Туристична візитівка: руїни Хустського замку, Долина нарцисів, центр народного промислу лозоплетіння с. Іза, джерела мінеральних, термальних вод, розведення буйволів, страусів.*

Зведена «туристична візитівка» районів Закарпатської області відповідно до адміністративно-територіального поділу наведена схематично (Рис. 2)

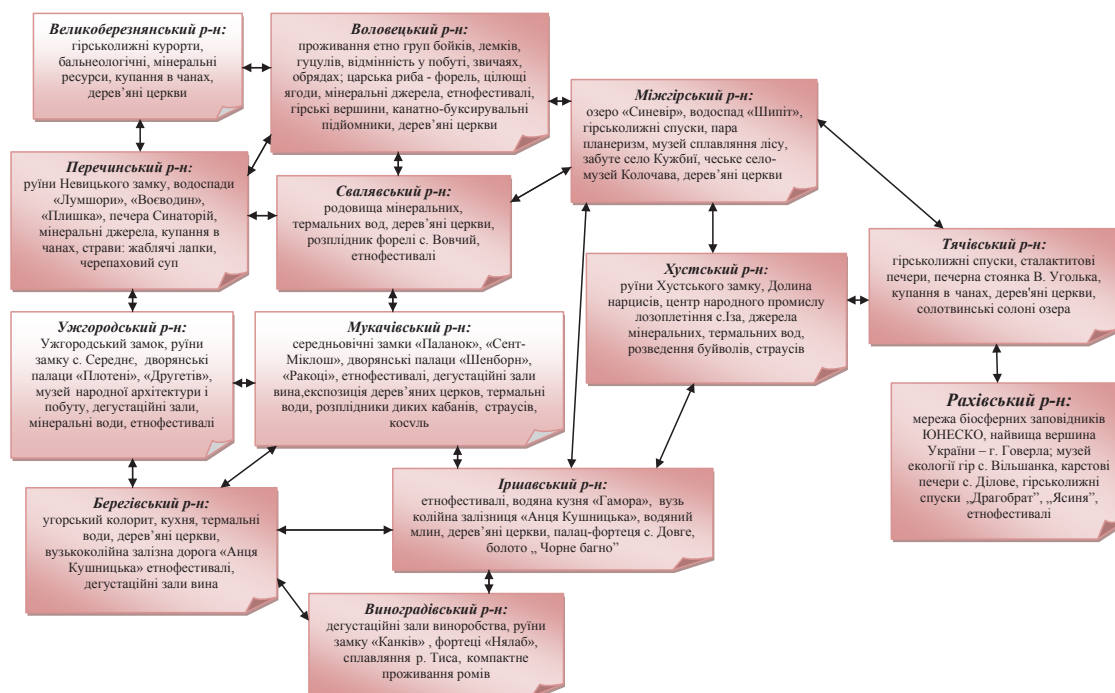

Рис. 2. Формування «туристичної візитівки» районів Закарпатської області відповідно до адміністративно-територіального поділу (районування)

Висновки. Туристична карта для зеленої садиби – програма дозвілля, план дій покликаний збагатити, показати можливість інтелектуального, духовного, культурно-пізнавального насичення відпочинку у сільській місцевості, що може бути реалізований етапами: 1. Використання природно-географічного потенціалу місцевості місцезнаходження садиби; 2. Розробка та вдосконалення власного унікального туристичного продукту; 3. Відродження історичних

традицій, етнологічних особливостей господарювання. Розробка розширеного варіанту туристичної візитівки районів Закарпатської області може стати підґрунтям для тематичної літератури пізнавально-туристичного напрямку; використовуватися органами місцевого самоврядування для формування позитивного туристичного іміджу районів, області; стати корисним власникам зелених садіб для розробки маркетингово-рекламної кампанії.

Список літератури:

1. Лужанська Т.Ю., Махлинець С.С., Тебляшкіна Л.І. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи. Навчальний посібник./ За редакцією д.т.н. професора Волошина І.М. – К.Кондор, 2008. – 385с.
2. Статистичний щорічник Закарпатської області 2011. – Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики, 2012. – 545 с.
3. Інформаційне агентство UNIAN. Угорська мова стала регіональною в одному районі Закарпаття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/525623-ugorska-mova-stala-regionalnoyu-v-odnomu-rayoni-zakarpattya.html>
4. Шпеник Т.К. Ярмарки та фестивалі як засіб популяризації туристичної діяльності (на матеріалах Закарпатської області) // Ученые и учения: материалы XXII Международной научно-практической конференции по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам в честь 50-летия известного ученого-процессуалиста, Заслуженного работника высшей школы РФ, профессора А.П. Рыжакова (Украина, г. Горловка, 14-15 июня 2012г.). – Горловка: ФЛП Пантюх Ю.Ф., – 2012. – 244с.
5. Дерев'яні храми України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.derev.org.ua>
6. Дві дерев'яні церкви Закарпаття внесено до списку ЮНЕСКО. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://karpatskijobjektiv.com/?p=4712>
7. Новини Закарпатської обласної ради. Ще одна причина відвідати Іршавщину. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpat-rada.gov.ua/vidvidaty-irshavschynu-varto-sche-odna-turystychna-atraktsiya>

Шпеник Т.К.

Ужгородский национальный университет

ОЦЕНКА ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА РАЙОНОВ ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО (ЗЕЛЕНОГО) ТУРИЗМА

Аннотация

Проанализировано основные факторы природно-ресурсного потенциала Закарпатской области в разрезе территориально-административного уклада (районов), их влияние на становление и развитие деятельности заведений сельского (зеленого) туризма.

Ключевые слова: сельский (зеленый) туризм, зеленая усадьба, природно-ресурсный потенциал, факторы формирования тур продукта в сельской местности, «туристическая визитка».

Shpenyk T.K.

Uzhhorod National University

THE VALUATION OF TRANSCARPATHION'S REGIONS IN THE PERSPECTIVE OF DEVELOPMENT OF RURAL (GREEN) TOURISM

Summary

The main factors of nature and resource potential of Transcarpathion's regions, their influence on becoming and development of enterprises of rural (green) tourism are analyzed in the article

Key words: rural (green) tourism, green farmstead, nature and resource potential, factors of forming of tourism product in rural locality, «tourism business card».